

Gaznawylaryň Hindistandaky agalygy

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Gaznawylaryň Hindistandaky agalygy GAZNELİLERİN HİNDİSTAN HÂKİMİYETLERİ

Kuzey Hindistan'da Akhun hâkimiyetinin sona erdiği sıralarda batıdan gelen bir başka istilâ dalgası ortaya çıkmış ve Müslüman Araplar, Hindistan kapılarını zorlamaya başlamıştır. 664 yılında, Sind'e giren Arap orduları Hindular tarafından kısa sürede geri atılmış ise de, 711 yılında girişilen ikinci teşebbüs gelişmiş ve altı bin kişiyle harekete geçen Muhammed b. Kasım, Sind'in Brahman Racası Dahir'i mağlup edip, öldürdü. Bunun sonucunda, Multan ele geçirilip Pencab'ın tamamına hakim olunurken, kuzeyde Keşmir, güneyde Malva önlerine kadar ulaşılma imkanı doğdu.

Müslüman Araplar, Sind bölgesine tamamen hakim olduktan sonra yerli, putperest ahaliye Kur'an'ın ilgili hükümlerini uygulamadılar. Buna rağmen Hindistan'da İslâm dininin gelişmesini sağlayamadıkları gibi siyasi açıdan da varlıklarını yarı feodal bir şekilde sürdürmek isteyişleri yüzünden ellerinde tuttıkları bölgenin dini-politik çalkantılar içerisinde kalmasına sebep oldular. Bu hal Gazneli Mahmud gelinceye kadar sürecektir. Dolayısıyla Müslüman Arap girişimi Hindistan kültüründe hiçbir önemli tesir meydana getiremeyen, geçici bir sınır harekâtı olmaktan öteye gidememiştir.

976 yılında Gazne tahtına oturan Sebüktegin (976-997), Pencâb'ın kuzeyinde Kabil'e kadar uzanan sahayı elinde tutan Hindu Raca Cayapala ve müttefiklerini yenerek 991 yılında Hindistan'a doğru genişlemeye başladı. Bu sırada Kuzey Hindistan, Ecmir'de Çauhanlar, Dehli'de Tomaraslar, Galyur'da Kaçavalılar, Kannauç'da Pariharalar vs. başta olmak üzere adeta her önemli şehirde bir grup raca-maharaca arasında bölünmüş

durumdaydı. Kısa sürede Afganistan'ın büyük bir bölümüne hakim olan Sebüktegin epeyce güçlenmiş ve 993 yılında Samanileri de yenerek Türk-İslâm dünyasının umumi siyaseti içerisindeki yerini almıştı. Dolayısıyla Kuzeybatı Hindistandaki gelişmelere ilgisiz kalamazdı. Ama Gaznelilerin Hindistan üzerinde etkili olmaları oğlu Mahmut döneminde gerçekleşecektir.

Gazneli Mahmud, babası Sebüktegin'in başlattığı Hindistan'a doğru genişleme politikasına büyük önem vermiş ve otuziki yıllık saltanatınının (997-1030) yirmi altı yılını bu ülkeye onaltı büyük sefer yapmakla geçirmiştir. Onun bu seferlerin hepsinden de muzaffer olarak döndüğü ve Türk Şahîlerin yerini alan Hindu Şahîleri tamamen ortadan kaldırdığı gibi Türk nüfuzunu da yeniden Guçerat ile Orta Hindistan'a kadar yaydığı görülmektedir. Ancak bu seferler, 1040-1071 yılları arasında Anadolu'ya yapılan Selçuklu seferleri gibi ileriye dönük büyük idealler taşıyan, yani, yeni bir vatan kurmaya yönelik geniş çaplı ve plânlı bir fetih harekâtınının hazırlayıcısı olmaktan öte, bir yerde ömrünü cihad için nezretmiş cesur ve becerikli birisinin şiddetli gaza akınları, dolayısıyla geçici birer istila hareketi mahiyetindedir.

Gazneli Mahmud'un Thaneşvar, Mathura ve Kannauc gibi yerlerdeki kutsal mabedleri tahrip etmesi Hindularını derinden etkilemişti. Ama O'nun, 1025'te kimsenin ummadığı bir şekilde, Hindistan'ın batı kıyısında, Guçerat'taki Kathiavar yarımadasınının güney kıyısında yer alan Somnath'daki ünlü Şiva tapınağına karşı giriştiği harekât bu hususta zirveyi teşkil edecektir. Yüzlerce kilometrelik meçhul ve korkunç Tar çölü geçilerek başarılan bu sefer, aynı zamanda Türk cesaret ve teşkilâtçılığınının da bir şaheseri olarak kabul edilir. Bu seferde üstesinden gelinen güçlüklerin büyüklük ve korkunçluğu, alınan ganimetlerin bolluğı ve Hinduluğı vurulmuş olan maddî ve manevî darbenin şiddeti Hindistan'da ve İslâm dünyasında geniş yankı uyandırmıştır. Bu seferden sonra efsanevî bir kahraman hüviyetini kazanan Gazneli Sultanı, destan ve hikâyelere konu olacak, evliyalar arasında anılacaktır.

Gazneli Mahmud'un Hindistan için bir fatihten ziyade, bir akıncı olarak görünmesi bazı İngiliz ve Hindistanlı tarihçilerin onu merhametsiz bir yağmacı olarak göstermelerine sebep olmuştur. Ama buna karşı çıkararak Mahmud'un asla basit bir yağmacı veya barbar olmadığını belirten Hindistan tarihçilerinden I. Prasad yanında P. Spear da, Kuzey Hindistan'daki Hinduların köylü sınıflarının Brahmanların baskılarından onun akınları sayesinde kurtulduklarına işaret eder. Aslında Gazneli Mahmud'un Hindistan seferleri sadece Hindular üzerine tevcih edilmemiştir. 1006 yılında gerçekleştirilen ve Multan hakimi Davud'a karşı yapılan üçüncü Hind seferinde olduğu gibi bu akınlar zaman zaman Müslümanları da hedef almıştır. O sebeple Gazneliler hakkında önemli çalışmaları olan *C.E.Bosworth'un, Mahmud'un Hindistan seferleri ve siyasetini daha değişik yorumladığı görülmektedir. Ona göre, Gazneli Mahmud, Orta Asya üzerinde güçlü bir şekilde hak iddia edebilmek için Hindistan'ı bir hazine ve köle kaynağı olarak görmekteydi. Yoksa Hindlileri imha veya Müslümanlığı yaymak gibi bir niyeti bulunmamaktaydı.* Hindistan'ın her dönemde bir servet ve köle kaynağı olarak görüldüğü doğrudur. Ancak, belki şaşılacak bir hadise ama bu ülkede **İslâmiyet en güçlü şekilde Gazneli Mahmud'un seferleri esnasında yayılmış ve Bengale hariç o devirde ulaşılan sınırların dışına da esaslı bir şekilde hiçbir zaman çıkamamıştır.** Dolayısıyla bu seferler, bugünkü Hindistan'ın demografik yapısını daha o zamanlar değiştirip yeniden şekillenmeye zorlarken, önceleri aynı bölgede temasa geçtiği bütün kültürleri yutan Hinduizm'i de bu defa Türk kültürü karşısında aciz kalmaya mahkûm etmiştir. Buna rağmen Mahmud'un Hindistan'da Kuşan ve Akhunlar gibi bir imparatorluk kurmaya teşebbüs etmemesi bölgede Türk hâkimiyetinin esaslı bir şekilde tesis edilmesini belki de yüzelli yıl geciktirmiştir. Ama bu ülkede daha sonra hâkimiyet kuracak olan Türklere sonuçları kalıcı bir şekilde nasıl hareket edileceğine dair ilk örnekleri gösteren de yine Gazneli Mahmud olmuştur. Hindistan tarihinde kalıcı etki bırakan çok az kişiden birisi olan Gazneli Mahmud, Azerbaycan hudutlarından Ganj

düzlüklerine, Harezmi'den Hint okyanusu sahillere kadar uzanan sahada muazzam bir imparatorluk meydana getirirken, aynı zamanda göz kamaştırıcı bir güce de erişmişti. Bunu Hindistan'ın içerisinde bulunduğu bölünmüşlüğe bağlayarak Gazne Sultanı'nın askerî kabiliyetlerini abartmamak gerektiği yönünde, özellikle Hindistan tarihçilerinin ileri sürdükleri görüşlere katılmak mümkün değildir. Zira O, aynı başarıları Türkistan ile İran'da da fazlasıyla göstermiştir.

Gazneli Mahmud'un Nisan 1030'da ölmesi üzerine yerine geçen oğlu Sultan Mes'ud zamanında (1030-1041) Hindistan orduları komutanı Ahmet Yinaltegin'in 1032'de Benares'e yaptığı akın bir tarafa bırakılacak olursa Gaznelilerin Hindistan politikalarında bir sessizlik göze çarpar. Bunun sebebi Sultan Mesud'un 1037-1038 kışında Delhi'nin kuzeybatısında bulunan Hansi yöresine yaptığı sefer sırasında, Horasan ve Rey bölgesini altüst etmiş olan Selçuklu meselesinin ağır basmış olmasıdır. Nitekim Mesud, bu meseleyi kesin olarak haletmek üzere harekete geçecek, fakat 1040 yılında Dandanakan sahrasında Selçuklulara yenilmesinden hemen sonra Hindistan'a çekilirken, yolda öldürülecektir.

Babası gibi muktedir birisi olamayan Mesud'un ortadan kaldırılmasını müteakip başlayan iktidar mücadelesi ile birlikte her geçen gün artan Selçuklu baskısı Gaznelileri sarsarken Hindularını da harekete geçirdi. 1043 yılının sonlarına doğru bir ittifak oluşturan bir kısım Raca, Hansi, Thanesar, Nagarkot (Kangra) ve öteki bazı yerleri işgal ettiği gibi Lahor'u da kuşattı. Bu sırada Gazne sultanı bulunan Mevdud b. Mesud'un gönderdiği yardım kuvvetleri de ulaşmış olmasına rağmen muhasara yedi ay sürdü. Ancak racalardan birinin ölmesi, diğerlerinin de anlaşmazlığa düşmesi kuşatmanın kaldırılmasına sebep oldu. Bunlardan bir kısmı Gazneliler'e tekrar itaat ederken, geriye kalanlar ülkelerine çekildi.

Horasan ve İran'da Selçuklular karşısında sürekli kaybeden Gazneliler için Hindistan büyük bir önem kazanmaya başladı. O sebeple Sultan Mevdud, Pencâb'taki Hintli asiller arasındaki geçimsizliği ortadan kaldırmak üzere iki büyük oğlu Mahmud ve

Mansur'u 1048'de Lahor ve Peşaver'e vali tayin etti. Ünlü komutanlardan Ebu Ali Kutval da muhtemel bir Hindu saldırısını önlemek üzere Hindistan'a gönderildi. Bu tedbirler kısa sürede tesirlerini gösterdi. Hintli racalar tamamen itaat altına alınırken devletin sarsılan itibarı yükseltilmiş ve bölgede Gazneli hâkimiyeti sağlam bir şekilde, yeniden tesis edilmiştir. Onun için, Sultan Mevdud'un 18 Aralık 1049 yılında daha yirmidokuz yaşında iken, beklenmedik bir şekilde ölümünü müteakip ortaya çıkan ve 6 Nisan 1059'da İbrahim'in tahta geçmesine kadar, yaklaşık onyıllık süren istikrarsızlığa rağmen Hindistan'da Gazneliler'i sıkıntıya sokacak kayda değer bir olay yaşanmadığı gibi Abdürreşid'in kısa süren iktidarı döneminde (Ocak 1050-1052) Hinduların bir süre önce zapt ettikleri Nagarkot kalesi de Hindistan ordusu kumandanı Nûştegin tarafından geri alındı.

İbrahim'in Gazne tahtına geçmesiyle birlikte uzun bir süredir devam eden Gazneli-Selçuklu mücadelesi sona erdi ve taraflar arasında barış sağlandı. Bundan istifade ile Gazneli Sultanı karışıklık içerisinde bulunan ülkesini düzene sokarken Hindistan'a yönelik de daha belirgin bir hal almaya başladı. Bu arada bizzat Sultan İbrahim'in başında bulunduğu Gazneli kuvvetleri Güney Pencâb'taki Sütleç ırmağı üzerindeki Acudhan kalesini 13 Ağustos 1079'da zaptetti. Sultan civardaki Rupal ve dağlık mıntıkadaki Derâ Dun kalelerini de ele geçirdikten sonra Gazne'ye döndü.

İbrahim'in yaklaşık kırk yıl süren hükümdarlığı esnasında Gazneli devleti en geniş sınırlarına ulaştı ve Sultan Mahmud dönemindeki parlak günlerini tekrar yaşadı. İbrahim'in Ekim 1099'da vefatını müteakip yerine geçen oğlu III. Mes'ud da adil, cömert ve muktedir bir hükümdardı. Döneminde ülkhuzur ve sükun içerisinde varlığını sürdürdü. Bu arada oğlu Adud ed-devle Şîrzâd idaresinde Lahor'a gönderilen ordu Hindistan'daki askerî harekât sırasında Gazneli Mahmud zamanından beri kimsenin ulaşamadığı Ganj nehrinden öteye geçti. Bu bölgedeki harekâtı yöneten Hacib Togan Tegin pek çok ganimet ile geri dönerken Gazneliler Hindistan'da yeniden rakipsiz bir konuma yükselmiş oluyordu. Ne var ki, Sultan III. Mesud'un Mart

1115'te ölümü üzerine başgösteren karışıklıklar Selçuklu Meliki Sencer'in 25 Şubat 1117'de Gazne'ye girmesinden sonra da devam edecek ve bu sırada Hindistan'a çekilmiş olan Arslanşâh, Başkent'e yeniden hâkim olmasına rağmen Selçuklu baskısı karşısında tutunamayarak yerini Behramşâh'a bırakmak zorunda kalacaktır.

Behramşâh'ın tahta geçmesi Gazneliler'in Hindistan valisi Muhammed-i Ebû Halim'in isyan etmesine sebep oldu. Bizzat Sultan'ın komutasındaki kuvvetler tarafından 11 Ocak 1119'da Lahor önlerinde mağlûp ve esir edilen Halim muktedir ve tecrübeli birisi olduğu için bağışlanmış ise de ikinci defa isyan etmesi üzerine ortadan kaldırılmıştır. Behramşâh dönemi, 1134 yılında Selçuklu Sultanı Sencer ile olan bazı meseleler bir tarafa bırakılacak olursa uzun süre sukûnet ve refah içerisinde geçmiştir. Ancak, Gurlular ile olan meselenin büyümesi, Gazne'nin Gurlu Alâ ed-dîn Hüseyin tarafından korkunç bir şekilde yağmalanıp, yakılması ile neticelendi.

Bu sırada Lahor'a çekilen Behramşâh, bir yıl sonra, Haziran 1152'de Alâ ed-dîn Hüseyin'in Sencer'e mağlup olmasından sonra Gazne'ye dönmüş ise de, bu şehir bir daha eski ihtişamına erişemedi ve 1157'de O'nun ölümü üzerine tahta geçen Husrevşâh'ın Lahor'a çekilmesinden sonra, 1173'te de Gurluların eline geçti. Bundan sonra 1186 yılına kadar Lahor ve çevresinde tutunmaya çalışan Gaznelilerin Afganistan'da yerini alan Gurlular Hindistan'a akınlar yapmaya başlayacaklar ve böylece bu ülkenin tarihinde yeni bir dönem açılacaktır.

Prof. Dr. Salim CÖHCE,

İnönü Üniversitesi Fen-edebiyat Fakültesi / Türkiye.

Alıntı Kaynağı: Türkler, Cilt: 4 Sayfa: 522-525 Taryhy makalalar